

Stockholm, 9 juni 2025

Utbildningsdepartementet
Diarienummer U 2025/01015

**Remissyttrande från Internationella Engelska Skolan
över Betänkandet SOU 2025:37, Skärpta villkor för
friskolesektorn**

Internationella Engelska Skolan (IES) är den största huvudmannen för friskolor inom grundskolan. Läsåret 2024/25 driver IES 47 grundskolor runt hela Sverige, med drygt 30 000 elever. 7 av 10 största friskolorna i grundskolan har IES som huvudman.

Internationella Engelska Skolan startades 1993, i direkt anslutning till friskolereformen, och inleder i augusti sitt 33:e verksamhetsår. IES är en starkt kvalitetsdriven skolorganisation. De övertygelser som bars av grundaren Barbara Bergström präglar fortfarande verksamheten: ordning i lärmiljön, höga akademiska förväntningar och att eleverna ska lära sig fullt behärska även engelska utöver svenska. Omkring hälften av lärarna är rekryterade från engelskspråkiga länder och har kvalificerad lärarutbildning från dessa länder. Nära hälften av eleverna har utländsk bakgrund. De akademiska resultaten, som de kan avläsas på de nationella proven i åk 9, ligger högt över snittet för skolor i Sverige.

Sammanfattning

Utredningens huvudförslag innebär en dramatisk förändring av förutsättningarna för särskilt aktiebolag som skolhuvudmän. Förslagen är så långtgående att de skulle göra det praktiskt taget omöjligt att fortsätta verka som huvudmän med aktiebolaget som associationsform. I vart fall skulle de kräva omfattande och administrativt krävande organisationsförändringar, och även en bestående byråkratisering av verksamheten som i sin tur decimerar utbildningskvaliteten. Delar av förslagen står enligt vår uppfattning även i strid med den i grundlagen etablerade egendomsrätten. Eftersom ca 80 procent av eleverna i friskolor har aktiebolag eller ekonomiska föreningar som huvudmän skulle förslagen också medföra en total omstöpning av friskolebranschen, med troligen drastiska följder som utredningen inte har belyst. Således saknar utredningen en hållbar konsekvensanalys.

Utredningen har inte visat på något problem med dagens ordning som skulle kunna motivera så omvälvande förslag. Fakta säger tvärtom att friskolorna visar bättre resultat än kommunala skolor, trots att den skolpeng som utbetalas är mer än 10 000 kronor lägre per elev, med kontroll för skillnader i elevsammansättning (se den noggranna studie som genomförts av Mikaela Valtersson). Enbart på IES sparar de kommuner där IES bedriver verksamhet omkring 300 miljoner kronor per år.

De bättre studieresultaten framgår av de nationella proven i årskurs 9 i grundskolan. Också analyser av de internationella kunskapsmätningarna Pisa 2022 och TIMSS (naturvetenskap) belägger att elever i friskolor i snitt uppnår bättre resultat än elever i kommunala skolor, med fullt hänsynstagande till skillnader i

bakgrund. Dessa kunskapsmätningar har hög kvalitet och är externt rättade.

Utredningsförslagets radikalitet står inte i proportion till de problem som kan identifieras. Det saknas därmed rimlig motivering för att upphäva en ordning som har gällt under 33 år, som har gett familjer valfrihet och som höjer skolresultaten i Sverige. Förslagen håller inte för den typ av proportionalitetsbedömning som via EU-rätten numera införts även i svensk rätt.

Analys av huvudförslagen

I särskilt tre avseenden innebär utredningens förslag fundamentala och drastiska förändringar i en ordning som har gällt under ett tredjedels sekel i Sverige:

1) Huvudmannens ansvar för en samlad organisation undermineras.

Tillstånd för att starta och driva en skola ges till en ansökande huvudman. Denne förväntas ta ett samlat ansvar för sin organisation. Skolinspektionen riktar resultatet av sina granskningar, liksom sin behandling av anmälningsärenden, till huvudmannen. Förelägganden ges till huvudmannen. Också den löpande granskningen av finansiell styrka gäller huvudmannen.

Men enligt förslaget ska nu istället varje enskild enhet särredovisas och betraktas "som om den bedrivs i egen juridisk person". Detta fordrar en omfattande förändring av alla redovisningssystem, och att fullständiga resultat- och balansräkningar upprättas för varje enskild enhet. För Internationella Engelska Skolan skulle det innebära krav på ca 50 olika resultat- och balansräkningar.

Problemet är inte enbart att en sådan redovisning är tekniskt komplicerad. Hur ska man till exempel beskriva "förmögenheten" för enskilda skolor, när återstående hyresåtaganden kan variera mellan två år och 20 år? På vad sätt är det alls meningsfullt att göra en artificiell beräkning av "förmögenhet" för enskilda skolenheter inom en stor organisation? Men mer än detta: förslagen bygger på en syn på en organisation som IES som är både okunnig och djupt skadlig till sina konsekvenser.

Det kan *låta* rimligt att skolpengen från en viss kommun ska stanna i en bestämd skola. Men en IES-skola har inte sin intagning avgränsad till en enda kommun; vi har många skolor med elever, och därmed skolpeng, från 5-10 olika kommuner eller fler. De enskilda skolorna avlastas administrativa bördor genom att det finns en central organisation som sköter fakturahantering, lönesystem, redovisning, fastighetsfrågor, juridiskt stöd, samlad skolhälsa och mycket annat. Dessa centrala funktioner innebär att enskilda skolor kan koncentrera sig på utbildningens kvalitet och den expertis som finns centralt kan nyttjas av enskilda skolor till ett attraktivt pris.

Varje serviceorganisation såsom IES måste utnyttja sina resurser, medarbetarna, på ett optimalt sätt för att kunna erbjuda en så högkvalitativ utbildning som möjligt. De nätverkseffekter som uppstår när en organisation som IES har flera skolor inom ett närområde innebär att resurser kan delas, bästa erfarenheter spridas och spetslärare fungera som mentorer. Således får alla behövande elever tillgång till kunskandet från de bästa pedagogerna och lärarna. Om inte resurser kan delas på ett förnuftigt och obyråkratiskt sätt, kommer utbildningens kvalitet att sjunka samtidigt

som kostnaden ökar. När en kris drabbar en skola – en brand, en allvarlig personelhändelse, ett dödsfall, en intern konflikt, ett intrång av gäng, ett kvalitetsfall – har den centrala organisationen hela team med professionell kompetens redo att rycka in och bistå skolledningen.

Budgetar för de enskilda skolorna sätts för att skapa bästa möjliga kvalitet för alla IES elever, men är inte bundna till den exakta intäkten från skolpengen till just den skolan. Huvudmannen strävar efter att säkra god kvalitet i alla organisationens skolor, med anslagsnivåer som också tar hänsyn till tyngden av uppdraget i den enskilda skolan, hyresnivån och vilken fas skolan befinner sig i. En sådan kompenserande bedömning av insatser för kvalitet i alla skolor är också vad Skolinspektionen kräver av IES som nationell skolorganisation. Häromåret gjorde inspektionen en särskild kvalitetsgranskning på det temat, med helt annan utgångspunkt än att varje enhet ska ha exakt de utgifter som svarar mot skolpengen för den enskilda skolan.

Finansiell styrka behöver också byggas upp för den samlade organisationen, så att den klarar hastiga förändringar, renoveringsbehov och också expansionskostnader där det funnits behov och efterfrågan på etablering av Internationella Engelska Skolan. Varje skolledning vet att den har en stark huvudman bakom sig, om till exempel en kommun – som hänt ett antal gånger – plötsligt meddelar i december att den från januari sänker skolpengen med flera miljoner kronor för en IES-skola. Om en skola är framgångsrik och fylls med elever, hjälper den med sina finansiella överskott solidariskt andra skolor som kämpar med problem – av interna eller externa orsaker. Som Skolkostnadsutredningen tydligt

klargjorde i sitt betänkande SOU 2016.66 är en organisation som IES inte underordnad kommuner, utan har en med kommuner jämbördig ställning som huvudman, med eget ansvar för sina skolor.

Vi vänder oss med skärpa mot synen att en seriös och professionell nationell skolorganisation som Internationella Engelska Skolan skulle behöva tänka och uppträda som om den bestod av ett 50-tal separata juridiska enheter. Utöver att ett sådant synsätt bryter mot skollagens och Skolinspektionens placering av huvudmannens samlade ansvar, skulle det också bryta sönder dagens solidariska ömsesidighet mellan de skolor som ingår i IES.

Flera andra delar av utredningens förslag, utöver kravet på "särredovisning" per enhet, bygger också på en klåfingrig regleringsiver som är grovt överdriven och kontraproduktiv.

Dit hör att Skolinspektionen skulle kunna förena förelägganden, hänförliga till brister i en viss skola, med förbud mot "värdeöverföring" från den skolan under två år. Det är konstlat att tala om "förmögenhet", som inte får förändras, i en enskild skola. Skolinspektionens kärnkompetens är inte att bedöma frågor om "förmögenhetsöverföring". Och om det i en viss skola föreligger problem som kräver insatser som kostar, för att huvudmannen ska möta kraven i ett föreläggande, bör man utgå ifrån att huvudmannen också kommer att sätta in behövliga åtgärder. Ingen huvudman vill sitta fast i ett föreläggande från en myndighet, som i nästa led kan leda till viten och som negativt inverkar på ansökningar om tillstånd. Det bör vara upp till huvudmannens ansvar att vidta de åtgärder som behövs – liksom att bedöma i vad mån det kräver extra pengar. Den vanligaste typen av förelägganden handlar inte om pengar utan om

brister i planer och administrativ hantering, såsom Skolinspektionen tolkar skollagen.

Dit hör också förslaget att förbud mot "värdeöverföring" ska gälla under fem år från starten av en ny skola. Även detta förslag är byråkratiskt klåfingrigt och bygger på liten kunskap om realiteter. IES har stor erfarenhet av att starta nya grundskolor, alltid på senare år i nära samspel med lägeskommunen. Den finansiella kostnaden för att etablera en ny skola, innan skolpeng alls utgår, uppgår normalt till 20-25 miljoner kronor även när fastigheten hyrs. Planeringstiden är på minst två år. Därefter går skolan med ytterligare operativa förluster under minst de två första åren, även när den möter stort intresse från familjer, eftersom det tar tid innan byggnaden kan fyllas upp med de högre årskurserna. I bästa fall nås balans mellan intäkter och kostnader år tre. Om man sedan skulle börja räkna i "förmögenhet", tar det ytterligare flera år innan den ursprungliga investeringen återvunnits. Så ser verkligheten ut. Staten behöver inte reglera att man inte ska ta ut "vinst" från en ny skola de första åren. Det ger sig självt. Bara den som har ett mycket långt tidsperspektiv startar nya skolor, vilket rymmer betydande risker och en stor ansvarsbörda.

2) Förslaget om statsbidrag kan göra det omöjligt för aktiebolag att driva skolor.

Utredningen föreslår att "statsbidrag som syftar till kvalitetshöjande insatser" inte ska kunna utbetalas för det fall ett företag har gjort "värdeöverföring" året innan. Utdelning är en värdeöverföring, men även koncernbidrag till ett holdingbolag räknas som värdeöverföring.

Förslaget är utomordentligt allvarligt. Utredningen ger bilden att skolpengen från kommunerna räcker för att driva en skola med god kvalitet och att de tillkommande statsbidragen är en slags grädde på moset. Detta är en helt felaktig beskrivning. Statsbidragen har växt kraftigt och har i praktiken förvandlats till ett statligt sektorsbidrag till skolan, som för grundskolan uppgår till nära 10 procent av intäktsmassan. Stödet från stat och kommun för att driva skolor måste numera ses i sin helhet, från skolornas och huvudmannens perspektiv som en samlad intäkt.

Enbart de fyra största statsbidragen uppgår för IES till 243 miljoner kronor. De kostnader som de är kopplade till består av lärarlöner, av ersättning till förstelärare, av insatser för elever med särskilda behov (våra skolor är i stor utsträckning lokaliserade till områden med stora sociala problem), med mera. De utgör inte någon slags undgängliga och lätt reversibla insatser på marginalen. Om statsbidragen försvann, innebär det katastrof för verksamheten och för ekonomin.

Ett aktiebolag kan svårligen undvika varje form av "värdeöverföring". Det finns lån, med räntor och amorteringar som ska skötas. Det måste finnas möjlighet till någon form av utdelning till ägare som satt in kapital, även när man – som IES – avstår från utdelning under pressande år.

Utredningens förslag är inte förenligt med aktiebolag som verksamhetsform. Givet att, som nämnts, hela 80 procent av friskoleeleverna går i skolor drivna av aktiebolag är förslaget ett dråpslag mot hela friskolesystemet. Förslaget bryter också mot den fundamentala principen om likvärdig behandling av huvudmän med olika verksamhetsformer.

Friskolesystemet utgår ifrån att det har ett värde med en mångfald av skolor och skolhuvudmän. Utöver de dominerande kommunerna finns föreningar, kooperativ, stiftelser och aktiebolag. Varje associationsform har sina egenskaper. Föreningar och kooperativ är känsliga för personförändringar och för interna konflikter; de tenderar tillkomma i medelklassområden, men kan bäras av starkt engagemang. Stiftelser förutsätter en redan existerande förmögenhet; stiftelser är inte i sig rörelsedrivande i Sverige. Aktiebolag är en associationsform som är tydlig och effektiv och som har en permanens bortom personer. Aktiebolagets drivkrafter och organisation tenderar leda till expansion av koncept som visat sig fungera väl. Detta är enligt entreprenörsforskningen det mest effektiva sättet att sprida goda modeller och koncept.

Aktiebolag lokaliserar sig också i högre grad än de andra associationsformerna till mindre privilegierade områden (som visats av en stor studie från finansdepartementets Expertgrupp för studier i offentlig ekonomi, ESO) och har en mer allsidig elevsammansättning. Utan aktiebolag skulle det inte ha tillkommit tillräckligt många friskolor för att ge många familjer reell valfrihet.

Varje associationsform måste ges utrymme att verka utifrån sin egen logik, och för aktiebolagen baserad på aktiebolagslagen. Detta är inte ett problem, utan en förutsättning för att varje verksamhetsform ska kunna fylla sin samhällsroll. Man kan inte införa villkor som förstör verksamhetsformen och likväl se den ge sitt bidrag till helheten. Utan aktiebolag, som kan verka som sådana, hade det inte uppstått en sektor av friskolor på omkring 16 procent i grundskolan – tillräckligt stor för att ge föräldrar verklig egenmakt i stora delar av landet. Utan

utrymme för aktiebolag skulle den kommunala dominansen troligen ligga kring 97 procent av skolmarknaden, nära monopol.

Ingen som helst analys görs i utredningen av dessa förutsättningar för mångfald och av den omistliga roll som professionellt skötta aktiebolag fyller.

Som juristen Isak Lefvert konstaterar i sitt utlåtande till utredningen utgör den offentliga ersättningen, i form av skolpeng och statsbidrag, så gott som hela intäktssidan för fristående skolverksamheter. Att på det sätt utredningen föreslår reglera användningen av dessa stöd har därmed "till skillnad från när andra offentliga bidrag villkoras, en liknande inverkan som att reglera skolföretagets möjlighet att förfoga över sina egna medel---- Regleringar som de nu aktuella slår alltså mot en så pass central del av skolföretagets verksamhet att de kan utgöra begränsningar av skolföretagets etableringsfrihet."

Man reglerar med förslagen "företagets form och struktur", noterar Lefvert. Det är normalt i aktiebolag av någon storlek att ägandet ligger i ett holdingbolag, som också sköter en samlad kassaförvaltning med matchning av fritt kassaflöde mot betalning av räntor och amorteringar på lån. Holdingbolaget har samtidigt ägaransvar för verksamhetsbolaget och står det bi i vått och torrt, såsom ägare. Vad gäller Internationella Engelska Skolan kan knappast tvivel om långsiktighet råda, då bolaget nu under 32 år framgångsrikt bedrivit grundskoleutbildning i Sverige. Bolagskonstruktioner kan också vara beroende av skatteregler i andra länder, för delägare med bas i andra länder. Med de förslag som utredningen lägger fram, skulle hela den normala företagsstrukturen behöva göras om. Det skulle till exempel och såvitt vi förstår inte gå att via koncernbidrag

säkra betalning av lån, förlagda till ett holdingbolag. När ett sådant ofrånkomligt åtagande infrias, skulle skolföretaget komma att förlora statsbidrag av en storleksordning som motsvarar hela det fria kassaflödet, varvid risken för konkurs skulle kunna följa.

Det bör uppmärksammas att utredningens förslag innebär förbud mot "private equity" som ägare i en hel stor bransch i svenskt näringsliv. Som brev på posten följs det säkert av krav på motsvarande förbud inom hela vårdbranschen. Det är synnerligen anmärkningsvärt att ett förslag med denna konsekvens, rörande en form för investeringar och aktivt ägande som spelar en central roll i svenskt näringsliv, kan läggas utan en tillstymmelse till näringspolitisk analys.

Utredningen tycks inte medveten om de långtgående verkningarna av dess förslag för företagsstrukturer och överlevnad. Inte heller verkar den bekymra sig om hur förslagen förhåller sig till det grundläggande kravet på "lika villkor" mellan skolor med olika typer av huvudmän. Kommuner kan utan problem ha en central kassaförvaltning, utan att de kommunala skolorna förlorar rätten till statsbidrag för insatser för sina elever.

3) Utredningens förslag reser allvarliga frågor om egendomsrätten.

Rätten till skydd för egendom är en del av de grundläggande fri- och rättigheterna i Sverige, och regleras i Regeringsformens andra kapitel, främst paragraf 15. Den fastslår att enskilda kan berövas egendom bara för "angelägna allmänna intressen". Vidare att "Den som tvingas avstå sin egendom ska vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten."

Utredningen föreslår att när en skolorganisation får en ny huvudägare, ska förbud mot "värdeöverföring" gälla under fem år, för hela företaget. Ingen utdelning får ges och inga koncernbidrag. Utredningen konstaterar själv (sid. 475) att detta gör det svårare att sälja skolföretag. Det finns högst legitima skäl för att sälja ett företag. Ett är när grundaren efter många år av totalt engagemang för att bygga upp och utveckla företaget närmar sig en ålder då ansvaret behöver överföras till andra. Så var fallet när Internationella Engelska Skolans grundare, Barbara Bergström, sålde huvuddelen av sin skapelse efter 20 års entreprenörskap, när hon närmade sig 70 års ålder. Det är i en sådan situation inte lätt att hitta en god ägare. För grundaren är det en djupt känslomässig angelägenhet att finna en ägare till vilken hon med förtroende kan överlämna sitt livsverk. Hon måste lita på att den nye ägaren verkligen tror på syftet och konceptet, bärs av en stark strävan till kvalitet och i allt är seriös. Vidare måste denna nye ägare vara stark, professionellt och finansiellt, och mötas av gott anseende. Ägaren måste också visa respekt för organisationen och dess bärande krafter, som rektorerna, och förmå vinna deras stöd och engagemang för att driva företaget vidare i samma framgångsrika riktning. Att kulturen värnas och förmeras är avgörande.

För ett företag där själva produkten inte är utbytbar, och med de angivna kraven, är kretsen av möjliga ägare begränsad. För Internationella Engelska Skolan överlämnades stafettpinnen 2012 till amerikanska TA Associates, ett riskkapitalbolag med nära kopplingar till Harvard och andra ledande amerikanska universitet och stiftelser, liksom till pensionsfonder för lärare. När dess tid gick ut, såldes IES till fonder byggda av Paradigm Capital AG, baserat i Tyskland och

grundat av svensken Jan Hummel, bördig från Stora Tuna i Dalarna, tillika VD för Paradigm. IES har haft tur som i två vändor av större ägarskiften funnit starka, seriösa, professionella och starkt kvalitetsfokuserade ägare.

När en sådan god ägare tar över, sker det med en kombination av eget kapital och lån. Lån ges normalt av banker, möjligen via företagsobligationer. Lån – normalt förlagda till ett ägarbolag – för med sig räntor. De måste betalas löpande, även när en ny ägare avstår från utdelning tillsvidare. Utredningen föreslår nu, såvitt vi uppfattar det, att inga räntebetalningar ska kunna ske med medel från verksamheten för lån som ligger i ett holdingbolag, via koncernbidrag. Under sådana förhållanden går det knappast att finna en kvalificerad köpare. Om det inte finns köpare, faller det faktiska värdet av företaget till noll. Oavsett vilka teoretiska beräkningar som kan göras av värde, gäller den obönhörliga regeln att det faktiska priset är vad någon är villig att betala.

Om detta skulle vara statens avsikt, är det rakare att förstatliga alla skolföretag och betala full ersättning för värdeförlusten, sådan den kan beräknas innan statens hot sänkte värdet, i enlighet med egendomsskyddet i den svenska grundlagen.

Vi vill här åter erinra om att vad statsmakten gör inte är att överväga från noll vilka begränsningar för ägande som ska finnas i ett friskolesystem. Vi rör oss med ett system där aktiebolag, verk samma på normalt sätt, har varit tillåtna och i huvudsak väl fungerande under 33 år, sedan friskolereformen 1992. Att nu införa vad som i realiteten är ett förbud mot normalt fungerande aktiebolag är ett ingrepp i en näringsfrihet och egendomsrätt på området som har

gällt i flera decennier. Såvitt vi kan finna, skulle detta vara en åtgärd som bör utlösa full kompensation för värdeförlust, i enlighet med Regeringsformens egendomsskydd.

En regering som bestämt ansluter sig till egendomsskyddet som en grundläggande rättighet bör inte handla så att den hamnar ens i närheten av att bryta mot denna rättighet. Utredningens förslag måste bestämt avvisas.

Vilka ändamål kan motivera så drastiska förslag?

Som visats i föregående genomgång av utredningens förslag är de dramatiska till sin natur. Den naturliga frågan blir därmed om det finns problem av sådan storleksordning i dagens system, att de motiverar en total förändring i reglerna för skolföretag.

Utredningen har knappast analyserat den frågan. Utredaren verkar ha utgått ifrån att direktiven bett honom tekniskt utforma vissa givna tankar, oavsett den övergripande frågan "varför och med vilka konsekvenser".

Namnet på utredningen indikerar vad det handlar om, "Utredningen om vinst i skolan". *Vinsten* skulle vara problemet.

Hur stor är då vinsten? Det genomsnittliga rörelseresultatet i friskoleföretag uppgår i dag enligt tillgängliga beräkningar till mindre än fyra procent av omsättningen. På det utgår sedan, efter finansnetto, statlig bolagsskatt för aktiebolag. Vad som återstår ska räcka för att klara investeringar och bygga upp en finansiell buffert för att säkra verksamheten långsiktigt. Ägare har även ett legitimt anspråk på någon ersättning för insatt kapital. Rörelsemarginalen är

numera alldeles för låg för att vara betryggande, bedömer även Skolinspektionen såsom utredningen själv redovisar. Den ligger långt under vad som är normalt i näringslivet.

Skolpengen har under de senaste åren släpat efter i förhållande till inflationen, samtidigt som kostnadskrävande uppgifter adderats från staten och lärarlönerna ökat långt mer än inflationen. Det finansiella sparandet är alltför lågt och ekonomin bräcklig i en stor del av branschen. Skolpengen rymmer ingen komponent för finansiellt sparande. Utredningen vill mot denna bakgrund, och med stöd av Skolinspektionens analys av den ekonomiska situationen, skärpa kraven på enskilda huvudmäns ekonomi. Vinsten i skolföretag är för låg, inte för hög, enligt utredningen själv, med dess strävan efter långsiktig och stabilt tryggad verksamhet. Det är också en handfast verklighet att ett skolföretag inte kan sluta långsiktiga kontrakt om fastigheter eller annat, om det inte kan uppvisa god soliditet.

Om nivån på vinsten inte är för hög, kan det då möjligen hävdas att logiken bakom strävan till vinst är negativ för skolorna? Detta hävdas ibland i debatten. De som driver den tesen har inte förstått hur incitamenten ser ut i ett system med skolpeng. Överskott uppstår bara om en huvudman lyckas väl med att fylla klasser och byggnader med elever. Marginalkostnaden för de sista eleverna i en klass är låg i förhållande till intäkten för dessa elever. Hur fyller man klasser och skolor? Skolan måste ha så gott rykte att många familjer vill välja den. Detta rykte sprids snabbt föräldrar emellan, via erfarenheterna från dem som redan har barn i skolan. Gott rykte för kvalitet i utbildningen och trygghet i skolan är en avgörande förutsättning även för vinst.

Skolkostnadsutredningen, SOU 2016:66, framhöll med eftertryck att det finns en positiv korrelation mellan kvalitet och vinst: "Det finns en tydlig och direkt koppling mellan långsiktig kvalitet och att verksamheten genererar ett visst överskott." Med hög kvalitet kan också skolan växa sig större. Det finns betydande stordriftsfördelar i en skola, både professionellt och finansiellt.

I samma fråga konstaterade den så kallade Reepalu-utredningen, SOU 2016:78: "I valfrihetssystem är ersättningen bestämd från början och utförarna konkurrerar därför med det som brukarna uppfattar som kvaliteten på den tjänst de erbjuder." På en marknad ligger attraktionen i en tjänst normalt i en kombination av pris och kvalitet. Med friskolesystemet är priset för tjänsten noll – alla familjer, oavsett ekonomiska förutsättningar, kan välja skola. Med priset borta som faktor, kommer konkurrensen helt att gälla **kvaliteten** i erbjudandet. I detta hade Reepalu-utredningen rätt. Strävan efter kvalitet är inget som behöver regleras fram; den följer av själva logiken i systemet. Kostnadsmedvetande är för övrigt en väsentlig del av ett uthålligt samhälle.

När skolministern i en kommentar till utredningen säger att det "inte ska bli möjligt att tjäna pengar genom att dra ner på kvaliteten" har hon fått sambandet om bakfoten. Den som drar ner på kvaliteten kommer inte att tjäna pengar, utan snarare gå under.

Det bör också noteras att friskolesystemet inte är kostnadsdrivande, på det sätt som en kostnadsexpansion kan uppstå inom vården via tillskott av behandlingar. På skolområdet är tjänsten given – att ge utbildning åt barn i en viss ålder – och ersättningen fast, i form av en årligt bestämd skolpeng.

Om inte vinstnivån eller vinstlogiken bildar samhällsproblem, är utdelningarna möjligen så stora att de skadar de skolor som drivs av aktiebolag? Redan en enkel beskrivning av storleksordningar säger att så inte är fallet. **De samlade utdelningarna från alla aktiebolag inom skolbranschen uppgår till ca en promille, en tusendel, av totalkostnaden för skolan.** Från synpunkten av skolans kvalitet är utdelningarna negligerbara. De motsvarar en ytterst låg ränta på insatt kapital.

En återstående fråga: är *kvaliteten* i den utbildning som tillhandahålls av friskoleföretagen så dålig att den bildar ett problem? Det avgörande måttet på kvalitet är de akademiska resultaten. Den mest objektiva mätningen av dessa torde utgöras av det internationella PISA-testet, som genomförs vart tredje år. Detta test rättas också fristående från skolan själv. I en noggrann statistisk analys av det senaste PISA-testet, med data från våren 2022, finner skolforskaren Gabriel Heller-Sahlgren att svenska elever har följande totalpoäng, uppdelat på typ av huvudman och med full justering för skillnader i elevkårens socioekonomiska sammansättning:

Kommunala skolor	483 poäng
Vinstdrivande friskolor	501 poäng
Ikke vinstdrivande friskolor	504 poäng

De icke vinstdrivande friskolorna har elever med betydligt mer privilegierad bakgrund än de vinstdrivande. Med kontroll för detta ligger resultaten på samma nivå för de olika typerna av friskolor. I

förhållande till kommunala skolor är skillnaden däremot betydande. Den är i själva verket så stor, enligt Heller-Sahlgrens analys, att den motsvarar ett helt års studier i grundskolan. Friskolornas kunskapsmässiga övertag har ökat i de senaste Pisa-undersökningarna. Under pandemiåren (då IES medarbetare gjorde heroiska insatser för att hålla skolorna och undervisningen igång på hög nivå) visade friskolornas elever ingen nedgång i kunskapsresultat, medan de kommunala skolornas elevresultat sjönk betydligt.

En färsk analys av resultaten på den internationella mätningen av kunskaper i naturvetenskap, TIMSS, ger liknande resultat.

De stämmer också med statistiken från de nationella proven i årskurs nio i Sverige. Så här ser de senaste resultaten ut, från våren 2024 för IES jämfört med alla skolor i Sverige (här mätt med andelen C+, dvs höga prestationer):

<i>Matematik</i>	<i>Alla skolor</i>	<i>37 procent C+</i>
	<i>IES-skolorna</i>	<i>51</i>
<i>Svenska</i>	<i>Alla skolor</i>	<i>52 procent</i>
	<i>IES-skolorna</i>	<i>67</i>
<i>Engelska</i>	<i>Alla skolor</i>	<i>79 procent</i>
	<i>IES-skolorna</i>	<i>96</i>

En avancerad studie av förädlingsvärden, genomförd av professor Henrik Jordahl och Gabriel Heller-Sahlgren, visar att elever som fått sin utbildning hos Internationella Engelska Skolan har en betydligt

starkare kunskapsutveckling mellan årskurserna sex och nio i grundskolan, mätt med resultaten på de nationella proven, än elever som gått i en kommunal skola. Skillnaden är särskilt stor för pojkar och för elever vars föräldrar har låg utbildning. Troligen spelar ordningen i lärmiljön, stödet av en stark struktur och tydliga normer för beteende, här en roll.

Häromåret gjorde Skolinspektionen en stor granskning av huvudmäns kvalitetsarbete (Rapport 2015:01). De skolföretag som ingick var Internationella Engelska Skolan, Kunskapsskolan, Vittra och Pysslingen. Granskningens summerande slutsats är värd att citera:

"De enskilda huvudmännen i stora skolföretag som ingår i granskningen har en tydlighet i mål, uppföljning och resultat i sina skolor. Dessa visar på ett genomarbetat kvalitetsarbete som förankrats på alla nivåer i organisationen och där kompetens om skolans uppdrag är tydlig. Bland de kommunala huvudmän som ingått i granskningen är variationen på kvalitetsarbetet betydligt större, även hos stora kommuner. Möjligen kan en del av detta förhållande förklaras med den komplexitet som en politiskt styrd organisation befinner sig i. I kommunerna konkurrerar skolfrågor med en mängd andra frågor. De enskilda huvudmännen har i stället möjlighet att renodla frågorna i sina skolföretag." (rapporten sidan 30).

"De stora enskilda huvudmännen i granskningen, det vill säga skolföretag med många fristående grundskolor, har alla ett tydligt utvecklat och väl förankrat kvalitetsarbete, som är transparent på alla nivåer.... I några av de granskade stora kommunerna är beslutskedjan oklar och de intervjuade upplever dubbelarbete på alla nivåer i organisationen. Det

*gör att uppföljningen av skolornas resultat också blir splittrad.”
(rapporten sidan 19).*

Tre huvudmän dominerar statistiken över vitesförelägganden från Skolinspektionen på grund av mycket allvarliga brister i skolor: Göteborgs kommun, Malmö kommun och Botkyrka kommun. IES har under 32 års verksamhet, med fler elever i grundskolan än alla kommuner utom Malmö, Göteborg och Stockholm, inte fått ett enda vitesföreläggande.

Mot bakgrund av dessa och andra fakta kan man inte rimligen anföra omsorg om kvalitet i utbildningen som skäl för att nu vidta dramatiska förändringar riktade särskilt mot friskolorna och i synnerhet aktiebolag som huvudmän. I själva verket framstår det som absurt, om man är intresserad av skolkvalitet, med en utredning som enbart ägnar sig åt att försvåra för friskolor.

Detta omdöme blir särskilt motiverat, givet att utredningen inte vill använda några kvalitetsmått som grund för sina långtgående förslag.

Något om proportionalitet

Utredningen når slutsatsen, med stöd i en kvalificerad rättsutredning från Uppsala universitet, att friskoleföretagande är tjänsteföretagande i EU-rättens mening och att EU-rätten – med tjänstedirektivet med mera – därmed är fullt tillämplig på den svenska friskolebranschen. Ett centralt element i EU-rätten är att statliga åtgärder ska prövas efter om de är proportionerliga i förhållande till det problem som ska lösas. Detta sätt att tänka har via EU-rätten fått växande betydelse även i svensk rättsprövning. Det

innebär att lagar och regleringar, och förslag till förändringar i det offentliga regelverket, prövas i tre logiska led:

- 1) Är det angivna syftet *legitimt*?
- 2) Är de föreslagna åtgärderna *ändamålsenliga*?
- 3) Är de föreslagna åtgärderna *nödvändiga* i förhållande till syftet, eller finns det åtgärder som leder mot målet på ett mindre ingripande sätt?

Om vi ställer utredningens förslag inför dessa tre frågor, torde svaren bli följande:

- 1) Syftet är inte klart angivet. För det fall syftet skulle vara att säkra kvalitet i skolan, är det självfallet legitimt men avgränsningen till enbart friskolor inte rimlig.
- 2) Nej. Förslagen leder tvärtom till stor skada och kraftigt ökad byråkratisering för en del av den svenska skolan, utgörande ca 16 procent av grundskolan, som uppvisar särskilt goda skolresultat.
- 3) Ja, det finns mindre ingripande åtgärder som kan korrigera brister. Utredningen vill ställa krav på en huvudman att i god tid informera kommunerna vid nedläggning av en skola. Den vill göra det lättare att stänga ner en skola som bevisligen inte fungerar, och att införa möjlighet till statlig tvångsförvaltning såväl av långvarigt misslyckade friskolor som kommunala

skolor. Den vill ställa kvar på att huvudmän ska utgöras av juridisk person och ha revisorsintyg (ett krav som i dag inte ställs på föreningar). Reformen av detta slag är rimliga och ändamålsenliga.

Om utländskt ägande

Vi noterar, med instämmande, att utredningen avfärdar de förslag som har framförts i debatten om att förbjuda utländskt ägande i svenska friskolor. Ett sådant förbud strider mot EU-rätten, även om det skulle riktas mot ägande från länder som USA och Storbritannien. Därmed bör denna fråga kunna avföras av regeringen. Det orimliga i förslaget, drivet av utbildningsministern, kan belysas med att Engelska Skolans grundare, Barbara Bergström, skulle förbjudas från att vara delägare i IES av det enda skälet att den stiftelse där ägandet ligger är registrerad i USA.

För Internationella Engelska Skolan i Sverige AB

Ralph Riber
Styrelseordförande